

СТАНОВИЩЕ

от проф. д-р Кирил Йовчев Цанков,
член на научно жури, определено със заповед № РД 38 – 44
от 15. 01. 2018 г. на Ректора на Софийския университет
„Св. Климент Охридски“ в конкурс за присъждане на научната степен
„доктор на филологическите науки“ в област на висше образование
2. Хуманитарни науки, професионално направление
2.1. Филология (Български език – социолингвистика)

**ТЕМА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД:
ЕЗИКОВАТА ПОЛИТИКА В БЪЛГАРСКИТЕ ВЕСТНИЦИ
СЛЕД КРАЯ НА ВТОРАТА СВЕТОВНА ВОЙНА (1944–1956)
ДИСЕРТАЦИЯ ЗА ПРИСЪЖДАНЕ НА НАУЧНАТА СТЕПЕН
„ДОКТОР НА НАУКИТЕ”**

АВТОР: доц. д-р КРАСИМИР МАНОЛОВ СТОЯНОВ

Авторът на дисертацията стана известен за мен с книгата си „Обществените промени (1989-1996) и вестникарският език”, излязла през 1999 г., в която той прави задълбочен социолингвистичен анализ на езика на пресата в един преломен период от най-новата ни история - началото на прехода на обществото, в което живеем, от тоталитарно към демократично. В тази книга (основана на първата му дисертация, защитена през ноември 1997 г.) той описва социални и езикови промени, осъществили се непосредствено пред очите му.

След това се запознах и с други негови трудове, включително и от участията му в научни форуми на Международното социолингвистично дружество, и по този начин станах свидетел на неговото израстване в научно отношение и разширяването на тематичния обсег на цялостното му творчество.

Този път авторът се е върнал 45 години по-назад в историята на езика и на обществото, като се е спрял на не по-малко съдбоносен епизод от историята на България, а и на Европа - времето от 9 септември 1944 до Априлския пленум от 1956 г. (нека да използваме тогавашната терминология) от Деветосептемрийската социалистическа революция до разобличаването на култа към личността (на първо място към Сталин, а след това и към българските му последователи Вълко Червенков и Антон Югов).

Общото между двата периода е промяната, всичко останало е разлика. Ако погледнем политически или идеологически на нещата, сигурно и ние, членовете на научното жури, няма да можем да се обединим около някакво единно мнение по въпроса. Промените, започнали през

1989 г., бяха под знака на демократизацията, която пък беше продължение на започналата няколко години преди това в СССР перестройка. Промените от 1944 г. също тръгнаха от СССР, но тогава тази велика сила беше на гребена на вълната и идваше да наложи своя политически ред в качеството си на победител в най-кръвопролитната война в човешката история.

Според представителите на комунистическата пропаганда социалистическата революция е заменила монархо-фашистката диктатура с народна демокрация; според техните противници буржоазната демокрация е заменена от тоталитарна диктатура, според едно трето мнение една диктатура (монархо-фашистката) е заменена с друга диктатура - т. нар. „диктатура на пролетариата”.

Каквато и да е интерпретацията на историческите събития, цялата или почти цялата литература, изписана за тях, по време на осъществяването им и непосредствено след тях е налице и подлежи на безпристрастен анализ от гледна точка на езиковеда социолингвист - нещо, което колегата Стоянов прави добросъвестно и със солидна научна аргументация.

Авторът представя за обсъждане един сериозен научен труд от 561 стр., съдържащ увод, три глави, заключение, библиографска справка с 612 заглавия (вкл. 84 на руски език и 40 на латиница - на английски, на френски, на чешки и др. езици) и приложения.

Сигурно няма да сгреша, ако кажа, че работата е интердисциплинарна. В нея полезна информация могат да открият и историци, и социолози, и политолози, и не на последно място - лингвисти.

Захванал се е с може би най-чувствителния към обществените промени функционален стил - публицистичния.

В Първа глава нашироко е представен конкретният исторически момент с най-важните събития, които го характеризират, а това са деветосептемврийският преврат, участието на българската войска в последната фаза на Втората световна война срещу Германия в състава на III украински фронт, унищожаването на опозицията, колективизацията, национализацията, македонизацията на Пиринския край, разливът с режима на Тито в съседна Югославия и т.н.

Да си призная, преди да прочета дисертацията на Красимир Стоянов, имах друга представа за понятието „езикова политика”, но след като се запознах с неговите аргументи, съм склонен да приема и неговото по-широко виждане по темата., т.е. „езикова политика” е и използването на езика с определена цел.

Във Втора глава, както посочва и самият автор, се разглеждат в исторически и в съвременен план научните основания на понятието езикова политика, разглеждано в наднационален и регионален (балкански) мащаб. Проучени са сходства и различия с родствени процеси в управлението на книжовния език като *езиково планиране, езикова култура, езикова практика, езикова прогностика, лингвистична футурология*. Защитава се тезата, според която цел на езиковата политика не е самият

език, а се преследва друга крайна политическа цел на държавната власт, включваща комунистическо възпитание на българския народ и вярност към просъветската политика на тогавашното партийно и държавно ръководство.

Във Втора глава е коментирана и правописната реформа от 1945 г. Коментарът е илюстриран с цитат от проф. Л. Андрейчин, който изтъква, че след реформата „нашата азбучна система е еднаква с руската. Този факт има за нас огромно културно и политическо значение” (с.351). Изобщо в този период се насърчава всякакво копиране на „съветския опит”, гледа се с добро око и на заемките от руски, особено свързаните със „социалистическото строителство”.

Тук авторът обръща внимание на Сталиновите писания за езика, широко популяризирани в България, както и на трудове на български езиковеди (Ив. Леков, Р. Мутафчиев, К. Анкова, Вл. Георгиев и др.), посветени на съветското езикознание.

Трета глава на изследването съдържа социолингвистичен анализ на текстовете, публикувани във вестниците от изследвания период. „По-специално внимание тук е обърнато на т.нар. лозунгова патетика, която в следвоенните години се оказва изключително актуална с въздействието си в ритуализираните речевни прояви в оперативната публицистика (с. 17).

Значително внимание е обърнато на лозунгите и заклинанията от рода на: *Да живее Димитровският съюз на народната младеж! Слава на Българската комунистическа партия – вдъхновител и възпитател на българската младеж, ръководител и организатор на нашите победи по пътя на социализма! СМЪРТ НА ФАШИЗМА – СВОБОДА НА НАРОДА ВСИЧКО ЗА ФРОНТА – ВСИЧКО ЗА ПОБЕДАТА! ВЕЧНА ДРУЖБА!, Да живее великият Съветски съюз!; Да живее Девети септември!*

Не са пропуснати и лозунги с неочакван за създателите им пародиен ефект: *Да приберем навреме хляба на народа!; Хигиенизацията е враг на бактериологическата диверсия!; Вълкът е най-опасен враг на Родината. Унищожавайте я!; Във всеки дом – добитък!; Всички достойни комунисти дружно под земята!*

В тази глава се прави анализ на лексикалните и фразеологичните единици, превърнали се по същество в шаблонни изрази и ритуални фрази, използвани при идеологическата обработка на населението.

В Заключение в 11 точки са представени добре аргументирани изводи от анализа на изследвания в дисертацията езиков материал.

В заключение се налага да дам оценка и на Автореферата. Според мен той е добре структуриран и ясно представя основните положения, застъпени в дисертацията. Приносните моменти са добре очертани, като са представени в 17 точки.

Похвални думи заслужава и библиографията от собствени трудове, свързани с темата на дисертацията, наброяваща 13 заглавия, 3 от които излезли на Запад.

Общото ми впечатление от дисертацията на К. Стоянов е много добро, но ще си позволя да направя и забележки, които имат по-скоро технически характер. Едната е свързана с известна небрежност, допусната от автора при подготовката на текста. Поне в моите екземпляри от материалите попаднах тук-таме на непоправени печатни грешки, пропуснати запетаи и др. под., напр. на с. 198 срещнах *ретроромански*, вм. *реторомански* език. Втората ми забележка е към библиографията. Последните 9 заглавия са дадени в библиографията изцяло на латиница, но преди тях има други 31 заглавия, които са „вмъкнати” между заглавията на кирилица, като името на автора е на кирилица. И двата начина за представяне на библиографските единици са правилни, но успоредната им употреба говори за непоследователност.

Разбира се, забележките ми нямат за цел да разколебаят общото ми добро впечатление от дисертацията. Аз смятам, че авторът е постигнал поставените си цели и е изпълнил по убедителен начин свързаните с тях задачи.

Всичко това ми дава основание да препоръчам на почитаемото научно жури да вземе решение по присъждане на научната степен „доктор на филологическите науки” на доц. д-р Красимир Стоянов в областта на висшето образование 2. *Хуманитарни науки*, професионално направление 2.1. Филология (Български език - Социolingвистика)

12. 03. 2016 г.
В. Търново

Изготвил становището:
(проф. д-р Кирил Цанков)